

Vissza a forráshoz!

A „keresztény nevelés” mítoszai és bibliai horizontja*

■ KODÁCSY-SIMON ESZTER

Evangelikus Hittudományi Egyetem
Valláspedagógiai Tanszék
egyetemi tanár
E-mail: eszter.simon@lutheran.hu

DOI: 10.61894/LP.2026.101.5.1

- ▶ A tanulmány a „keresztény nevelés” fogalmának kritikai újraértelmezésére vállalkozik, feltárva annak történetileg kialakult, mára mitizálódott jelentésrétegeit. A szerző rámutat, hogy a fogalom modern eredetű, és gyakran leszűkítő módon kapcsolódik intézményi, erkölcsi vagy teljesítményorientált értelmezésekhez. Ezzel szemben a bibliai horizont felől közelítve hangsúlyozza: a nevelés bibliai értelmének középpontjában nem normák közvetítése vagy mérhető eredmények állnak, hanem a személyes istenkapcsolat és Isten feltétel nélküli, elfogadó szeretete. A tanulmány továbbá kritizálja a felnőttképzés kivetítéséből származó gyermekképet, és a bibliai narratívák alapján arra a gyermekképre mutat rá, amely a személyes istenkapcsolat miatt a felnőttek előtt is példaként állhat. Ez a fordított vallási szocializáció a keresztény nevelés egyik lényegi eleme.

Kulcsszavak: keresztény nevelés / erkölcs / gyermekkép / Biblia / vallási szocializáció

Vannak olyan kifejezések, amelyek magától értetődőnek tűnnek. Amelyeket oly régóta és olyan széles körben használunk, hogy szinte axiómaként gondolunk rájuk: olyan fogalomként, amelyet sem magyarázni, sem értelmezni nem kell, és talán nem is lehet. A „keresztény nevelés” kifejezés is ezek közé tartozik. Olyan szókapcsolat ez, amely annyira mélyen beépült egyházi, intézményi és köznyelvi szóhasználatunkba, hogy ritkán érezzük szükségét a tartalmi tisztázásnak.

Mondhatjuk: „A keresztény nevelés az a munka, amelyet az egyház végez a gyerekek és fiatalok között.” Vagy: „A keresztény nevelés az a tevékenység, amely az egyházi iskolákban történik.” Esetleg: „A keresztény nevelés az, ahogyan a keresztény családokban a szülők nevelik a gyerekeiket.” Vagy: „A keresztény nevelés az, amely keresztény értékeket közvetít” – még akkor is, ha a „keresztény értékek” kifejezés csak egyfelé tovább lépteti a definiálandó fogalmak sorát.

De valóban jók lennének ezek a meghatározások? Valóban minden tevékenység keresztény nevelés, amely ezeken a helyszíneken zajlik, és csak ezt nevezhetjük-e keresztény nevelésnek? Valóban szükséges és elégséges feltétel a fogalom definiálásához az olyan külső meghatározottságok sora, mint

* Egyetemi tanári székfoglaló előadás. Elhangzott az Evangelikus Hittudományi Egyetemen 2026. március 19-én.

helyszín, életkor, szereplők vagy nevelési célok? Valóban ezek a meghatározottságok mondanak a legtöbbet a számunkra oly fontos kifejezés tartalmáról és lényegéről?

Mindannyian érezzük, hogy ha a keresztény nevelés kritériumát ezeknek a helyzeteknek az összességében határoznánk meg, akkor a lényegét veszítenénk szem elől. Akkor mítoszt gyártanánk a fogalomból. „Mítosz” alatt nem szándékos torzításokat értünk, hanem olyan értelmezéseket, amelyeknek egy adott korban vagy helyzetben erős az aktualitása, idővel azonban olyan örökölt, magától értetődőnek tekintett, megkérdőjelezhetetlennek tűnő, mitizált narratívákká válnak, amelyek észrevétlenül eltávolítják figyelmünket a forrás, vagyis a Biblia által felkínált képtől.

Ma, a 21. század első harmadában mik lehetnek ilyen mítoszok a keresztény nevelésre nézve? S ezekkel szemben vagy inkább ezek mögött mi jelenik meg a bibliaértelmezési horizontunkon? Az alábbiakban négy példát mutatok, amelyek véleményem szerint napjainkra a leggyakoribb és legerősebb mítoszai lettek a „keresztény nevelés” kifejezésnek.

A „keresztény nevelés” kifejezés

Az első „mítosz” vagy mitizált elképzelés maga a kifejezés és annak használata. A „keresztény nevelés” kifejezés egészen fiatal terminus technicus, amely magán hordozza annak a kornak a jegyeit, amelyben megszületett. Angol nyelvterületen a 18. század közepén jelennek meg az első olyan írások, amelyek használják ezt a kifejezést, az egyik első Daniel Fisher könyvének címe: *The Child's Christian Education, or, Spelling and Reading Made Easy* (A gyermek keresztény nevelése, avagy helyesírás és olvasás könnyedén; FISHER 1809). A magyar nyelvű szakirodalomban a „keresztény nevelés” kifejezés a 19. század második felében jelent meg, főként egyházi pedagógiai írásokban: frissen induló katolikus és protestáns folyóiratokban vagy iskolai értekezésekben, tantervekben.

A „keresztény nevelés” akkor jelenik meg egy kulturális közegben, amikor már nem magától értetődő az, hogy a nevelés teljes mértékben a kereszténységhez kapcsolódik, amikor már van olyan nevelés is, amely „nem keresztény”. A jelzős szerkezet kialakulása a modernitás korára tehető, a kategorizálásban felfedezhető a racionalizmus és a felvilágosodás hatása. A racionalizmus rendszerő igénye, a deduktív következtetések túlsúlya, a tiszta gondolkodás ideájára való törekvés, a tudományos megalapozás iránti igény, a kategorizáló szándék mind-mind hatással voltak a fogalom megszületésére.

A felvilágosodás korában nemcsak az általános tankötelezettséget vezették be Európa számos országában, de a hitoktatás is egy tantárggyá vált a sok közül, s a hit kérdéseivel való foglalkozásnak a családi és egyházi színterei mellé bekerült az iskola is. Itt azonban a kateketikának mint iskolai tantárgynak a racionalizmus tudományos alapjaira kellett épülnie, s nemcsak egy új tantárgy nevére volt szükség (vallástan vagy hit- és erkölcsstan), hanem egy olyan kifejezésre is, amellyel jelölni lehetett a tantárgy keretein belül folyó nevelői munkát.

Ennek a kornak a kategorizáló törekvése előtt a szerzők írásaikban nem tudták egy terminus technicusba sűríteni vagy a mögé rejteni a gondolataikat. Sőt önmagában a „nevelés” szó használata is személyes hitvallás volt arról, hogy egy szerző mit tart központi elemnek a nevelés folyamatában. Néhány példa jól szemlélteti ezt.

Az első nem szentírásbeli keresztény szerző, aki nevelési tanácsot ad egyik levelében, Római Kelemen a Kr. u. 1. század végén így ír: „Gyermekeiteket Krisztus szerinti nevelésben részesítésé-

tek, tanulják meg [...], mit jelent Isten szemében a tiszta szeretet.” (RÓMAI SZENT KELEMEN 2018, 124. o.) TERTULLIANUS a „lélek nevelését” hangsúlyozza (1986, 325. o.), NÜSSZAI SZENT GERGELY a „tanítvány lelkének szép nevelését” említi (2002, 434. o.), ATHANASZIOSZ a 4. században az „Isten szeretetére nevelést” dicséri (1991, 393. o.). SZENT ÁGOSTON az ókor végén a megkeresztelendők oktatásáról ír mai szemmel nézve is meglehetősen tanulócentrikus és empatikus tanári szemlélettel (1925). A középkor elején Szent Benedek a kolostorba felajánlott gyermekek fegyelmezését részletezi (*Szent Benedek Regulája*, 2022), később Alcuin és Hrabanus a gyónásra nevelésről értekeznek (HRABANUS MAURUS 1925), majd fél évezreddel később GERSON a gyermekek Krisztushoz vonzásáról ír (2019). A középkor végén 1530-ban LUTHER az ifjúság taníttatása és nevelése érdekében szólítja fel a városok vezetését – elsőként szót emelve azért, hogy társadalmi csoporttól és nemi meghatározottságtól függetlenül minden gyerek részesülhessen az alapismeretek oktatásában (2019).

Már ezen a néhány példán keresztül is érezhető egyfajta hangsúlyeltolódás, és látható, hogy mire a „keresztény nevelés” kifejezés két-három évszázaddal a reformáció után megjelenik, milyen sokszínű és változatos palettája alakult ki a kereszténység és a nevelés kapcsolati hangsúlyainak.

A „keresztény nevelés” kifejezésnek mindezeket – és még jóval több más, most nem említett példát is – magában kellene foglalnia, mindössze két szóba sűrítve. De valóban képes erre? Amikor ma használjuk ezt a kifejezést, akkor látjuk-e azt a több szinten, több irányban mozgó jelentéstartalmat, amelyet az egyház kétezer éves története hordoz, s akkor még nem is éreztünk meg a forráshoz, hiszen az idézett szerzők még nem is a Biblia könyveinek szerzői, hanem annak értelmezői.

Amellett, hogy ennek az utóbbi másfél évszázadból örökölt szókapcsolatnak több előnye is van a szakmai diskurzus során, nagy kihívás elé is állítja a kifejezés mai használóit: vajon nem válik-e a „keresztény nevelés” jelzős szerkezet leszűkítővé? Könnyen érthetjük úgy ezt a kifejezést, mint amely nem a nevelési folyamat egészére vonatkozó (keresztény) sajátosságokat jelzi, hanem mintha a nevelésnek lenne olyan részterülete, amelyre – és csak arra – vonatkoztatjuk a keresztény jelzőt. Például olyan részterületekre, amelyeket az első kérdéseimben említettem: helyszín, életkor, szereplők vagy nevelési célok.

Ha a „keresztény nevelést” a nevelés egy részterületének értenénk, akkor csak kis lépés választana el attól, hogy a keresztény szó eszközzé váljon a kezünkben, akár olyan eszközzé, amelyben egyfajta legitimációs alapot keresnénk az éppen aktuális nevelési céljaink megvalósításához. Annak érdekében, hogy e leszűkítéseket elkerüljük, szükséges időről időre tudatosítanunk: a „keresztény nevelés” jelzős szerkezet valójában rövidített formában azt a személyes hitből és belső küldetésből fakadó kérdésselvetést jelzi, hogy milyen bibliai horizonttal járul hozzá a keresztény hit a nevelés értelmezéséhez, milyen tükröt tart a keresztény gondolkodás és világnézet a nevelés dilemmáinak, és milyen értékekkel segítik a keresztény közösségek a nevelés gyakorlatát.

A nevelés kérdéseire a kereszténység – mind a keresztény tanítások, mind a keresztény közösségek – gazdag szempontkészlettel és értelmezési lehetőségekkel tud hozzájárulni, amelyre számos példát láthatunk az egyház hazai történetében is. Az imént megfogalmazott kérdés azonban minden időben fennáll, s a keresztény neveléssel foglalkozók legfontosabb feladata az erre adható válaszok keresése. Mitizált narratíva az, hogy a „keresztény nevelés” kifejezés egyértelmű, magától értetődő. Ezzel szemben a valóság az, hogy újra és újra választ kell keresnünk a kifejezés nyomán felvetődő kérdésekre.

Az erkölcsi dimenzió

Az ily módon keresztény nevelésként rövidített fogalom másik nagy mítosza az, hogy a keresztény nevelés elsődlegesen erkölcsi nevelés, amelyben a hangsúly a szabályokon, a viselkedésen, a magatartáson, a fegyelmen van. Talán a 19. század utolsó harmadában érte el csúcspontját ez a vallás-erkölcsi hangsúlyú nevelés, amikor egyházi szaklapok szerzői úgy fogalmazták meg a keresztény – illetve akkor már felekezeti – nevelés célját, mint „amely egyedül képes a hanyatló erkölcsiséget és vallásosságot megmenteni s elébbi magaslatára visszahelyezni” (VERES 1896, 8. o.), vagy mint amelynek eszménye „az erkölcsös ember (bonus homo), a hűséges alattvaló (fidelis subditus) és a derék keresztény (probus christianus)” (SZABÓNÉ KÁRMÁN 2023, 46. o.) kinevelése. Erősen érződik ezeken a nevelési célokon a 19. századra népszerűvé váló, a neohumanizmus és az idealizmus szellemi bázisán kibontakozó herbarti pedagógia hatása, melynek középpontjában az „erkölcsös, fegyelmezett állampolgár” (PUKÁNSZKY–NÉMETH 1997, 373. o.) áll, amely célt elsősorban az akarat fejlesztésével lehet elérni.

Még a 21. század elején sem idegen az erkölcsi dimenzió középpontba helyezése attól a képtől, amelyet a keresztény nevelésről alkotunk. Ehhez elég fellapoznunk a szaklexikonok magyarázó szócikkait vagy megnézni a gyermekeik számára egyházi iskolát választó szülők döntési preferenciáiról szóló kutatási eredményeket. Kérdés, hogy ez az értelmezés nem leszűkítő-e, de most másik irányban: nem a nevelés területére, hanem a keresztény hitre, a kereszténységre nézve.

A Szentírás azonban arra hívja fel a figyelmünket, hogy a sorrend nem cserélhető fel: a személyes istenkapcsolat mindennek előtt áll, és csak ez után következnek az emberi együttélés normái. Képletesen szólva: a Tízparancsolat két kőtáblájának sorrendjét nem áll módunkban megfordítani – még a nevelés kontextusában sem. S nem is feledkezhetünk meg az első kőtábláról – még ha könnyebbnek tünne is így egy-egy nevelési szituáció –, hiszen tudjuk, hogy a parancsolatok valójában nem erkölcsi törvények, hanem az Istennel személyes szövetséget megélő ember életközösségét leíró állítások: „Ha én vagyok Istened, akkor nem fogsz lopni; ha én vagyok Istened, nem fogsz rosszat állítani a másik emberről; ha a velem kötött szövetségben maradsz, nem fogsz irigykedve tekinteni a másik javaira” – mondja az Úr a népnek (vö. 2Móz 20,1–17). A mondat második fele („Ne lopj”, „Ne tanúskodj hamisan”, „Ne kívánd felebarátod javait”) önmagában kevés. Csak az első részével együtt állja meg a helyét. Evangéliumi példaként gondolhatunk a törvénytudóra, akinek kérdésére („Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?” – Lk 10,25) Jézus a törvényértelmezésben először Isten, a másik ember és önmagunk szeretetére biztat, s csak utána beszél arról, hogy mit és hogyan kellene cselekedni.

A Biblia szavaira épülő nevelés célja nem erkölcsi konformitás, hanem a személyes istenkapcsolat támogatása. Nem normák betartatása a másikkal, hanem Istenre figyelés. Nem moralizálás, amelynek során a másik embernek erkölcsi tanácsokat adunk vagy erkölcsi szabályokat írunk elő. Jézus a négy evangéliumban tizenkilencszer mondja azt, hogy neki mit kell tennie (hova kell mennie, mit kell átélnie, hogyan kell szenvednie és felemeltetnie), de csak háromszor használja a „kell” (görögül: *dei*) kifejezést a másik emberre vonatkoztatva. Mindössze háromszor mondja azt valaki másnak, hogy mit kell tennie, s ezek: irgalmasságot cselekedni (Mt 23,23); újonnan születni a Lélektől (Jn 3,7); lélekben és imádságban imádni Istent (Jn 4,24). Nem erkölcsi kategóriák. Nem azt mondja Jézus, hogy hogyan feleljünk meg a normáknak, hanem azt a kérdést teszi fel: „Ti kinek mondotok engem?” (Mk 8,29)

A nevelés héber és görög megnevezései egyaránt erre a hangsúlybeli különbségre irányítják a figyelmünket. A görög *paideuó* kifejezés jelentésköre, valamint az a szemléletes kép, amelyben a gyermeket az iskola és az otthon között kíséri a rabszolga, az úgynevezett *paidagógosz*, jól ismert a szakirodalomban. Már a tanárképzés első évében is elhangzik, hogy ez a nevelő egyik első ismert képe a történelemben, mint aki az otthon és a társadalom között kíséri a rábízott fiatalokat. Kevésbé közismert azonban, hogy e fogalom klasszikus görög használata és bibliai alkalmazása között lényeges eltérés figyelhető meg. Az antik görög gondolkodás szerint a nevelés középpontjában vagy egy idea áll (például a hellén városállamok felvirágoztatásának eszméje), vagy később maga a gyermek kerül a középpontba (mint a városállamok fejlődésének biztosítója).

Ezzel szemben a „nevelés” szó bibliai tartalmának középpontjában az Isten feltétel nélküli szeretete áll (C. BROWN 1986, 776–781. o.). Az a feltételek és kényszer nélküli szeretet, amelyből Isten teremtetette a világot; az az elfogadó szeretet, amellyel Jézus fordul minden egyes ember felé, és kapcsolatra hívja az embert; az a szeretet, amellyel Isten Lelke velünk van a világ végezetéig, és gondoskodik rólunk minden egyes napon.

A nevelés bibliai értelmezésében mindent az Isten szeretete határoz meg, mindent ez motivál, mindent ez irányít. Már az első századokban is sokféleképpen képelték el a nevelés formáját a korábban is idézett ókori szerzők: volt, aki követésnek (imitatio) látta, más megvilágosodásnak (illuminatio) vélte, volt, aki tanulásként (instructio) értelmezte, megint más pedig bevezetésként (initiatio) definiálta (ELIAS 2002, 15–32. o.). Ám bármelyik elképzelés állt is előttük, mindegyiket az agapé, a feltétel nélküli szeretet vezérelte. A bibliai nevelés egész rendszere Isten elfogadó szeretetének terében rendeződik: ebből fakadnak céljai, ebben konkretizálódnak a szereplők feladatai, ebben tematizálódnak az eszközei, ebből formálódnak módszerei, és ennek fényében érthetők következményei is. A keresztény nevelés korábban megfogalmazott kérdéseire a *paideuó* bibliai fogalom adhat választ nekünk: vagyis mindenekelőtt a feltétel nélküli szeretettel tud hozzájárulni a nevelés értelmezéséhez, s ez tarthat tükröt mindannyiunknak a nevelési helyzetek során.

Az így értelmezett keresztény nevelésben az erkölcs nem motivációs okként s nem is nevelési célként, hanem következményként szerepel a nevelés folyamatában. A bibliai nevelésfogalom középpontjában álló személyes, elfogadó istenkapcsolatból fakadnak az egyes ember és a közösségek döntései, cselekedetei, a közösség értékei, normái és szabályai. A keresztény nevelés érték- és normafüggetlen, hiszen minden nevelési folyamat egyben orientáló tevékenység is (MÉSZÁROS 2005). A biblikus horizont azonban nem a statikus, hierarchikus, indoktrinatív és normatív értékátadás képét helyezi elénk. Sokkal inkább sajátja az a – biblikus képpel élve – úton járó folyamat, amelyben az istenkapcsolatban élő közösség együtt tanulja az értékeket a személyes megszólíttóság során, s azokból közősen fogalmazza meg az együttélésüket szabályozó normákat.

Ezt a belülről kifelé irányuló meghatározottságot különösen jól megvilágítja például a fegyelmezés érzékeny kérdésköre, mert világosan láthatóvá teszi, miként vezethet tévútra a vallás-erkölcsi hangsúly eltolódása. Az egyház története során a nevelésben többször is megjelent az a tendencia, amely a szeretetre való hivatkozást a fenyítés alkalmazásának igazolásává tette. Még a 21. században is találkozhatunk olyan, keresztény neveléssel foglalkozó – egyházi kiadásban megjelent – munkákkal, amelyek bibliai hivatkozásokra építve, a szeretet fogalmára támaszkodva igyekeznek igazolni a testi fenyítés jogosságát vagy akár annak pozitív szerepét.

A biblikus szemlélet azonban nem szolgáltat legitimációt ehhez az értelmezéshez. Még a Példabeszédek könyve is, amelyre az említett szerzők legtöbbször hivatkoznak, a kor más nevelési tárgyú

írásaihoz viszonyítva meglepően korszerű szemléletet képvisel: amellett, hogy korlátozza a testi fenyítés gyakorlatát, az Istennel kapcsolatban megélt önreflexióra készítet, s inkább a tetteink következményeinek belátására biztat, nem pedig a büntetésmotivált önrendelkezésre (W. P. BROWN 2008).

Sem a büntetés, sem a testi fenyítés nem a feltétel nélküli szeretet megnyilvánulásai, ezért nem lehetnek a keresztyén nevelés részei – még akkor sem, ha az egyház története során bizonyos korokban ez bevett gondolatnak számított.

Az eredmény- és teljesítményorientáltság helye

További erős mítosz ma az, hogy a keresztyén nevelés eredménycentrikus és teljesítményfüggő.

Az úton járás előbb említett bibliai képe azonban nem az elért teljesítmény fényében lesz eredményes, hanem – amint erre Jézus többféleképpen is rámutat – maga az úton maradás a cél. Gyakori mitizált vélekedés az, hogy a keresztyén nevelésnek teljesítményekben kell realizálnia. Néha hallunk olyan mondatokat, hogy a „keresztyéni módon jól nevelt” fiatal milyen életvitelt követ, vagy milyen vallási gyakorlattal rendelkezik. Miközben mindannyian tudjuk, hogy a lelki érés nem lineáris, nem feltétlenül egyenesen arányos a látható mutatókkal, s ha a nevelés fogalmát nem szűkítjük le az ismeretek megszerzése, vagyis az oktatás-tanítás-tanulás folyamatára, hanem megtartjuk az „emberi erőforrásokat termelő folyamat” (GÁSPÁR 1997, 582. o.) általános definícióját, akkor egyáltalán nem lehetünk biztosak abban, hogy a bibliai horizontnak a nevelésre gyakorolt hatása bármilyen módon látható eredményekhez kapcsolható vagy a sikeressége teljesítmények szintjén megfogalmazható. A bibliai értelmezés szerinti nevelés nem eredmény, nem produktum, hanem folyamat.

E tekintetben a keresztyénységnek az intézményi keretek között megvalósuló nevelésre gyakorolt hatása jelenti a legnagyobb kihívást: hiszen azt a kérdést veti fel, hogy a mai világunkban szükségszerűen eredményekre és teljesítményi mutatókra épülő oktatási intézmény keretei között hogyan lehetséges az Isten feltétel nélküli, így eredményekhez és teljesítményekhez nem kötött szeretetét közvetíteni. Ha valamire, akkor erre gondosan kell ügyelnie az evangélikus intézményekben megvalósuló, lutheri gondolatokat is figyelembe vevő keresztyén nevelésnek. Talán segíthet ebben az, ha figyelünk a negyedik nagy mítoszra vagy kihívásra: a gyermekképünkre.

A Biblia gyermekképének hatása

Negyedikként említem, de talán a keresztyén nevelés legerősebb mitizált narratívája napjainkban az a gyermekkép, amelyet a felnőttképünk kivetítéséből származtatunk. Ezért a legfontosabb kihívás át-gondolni azt, hogy milyen gyerekképet tár elénk a Szentírás. Ha ebben a kérdésben is visszatérünk a forráshoz, valódi éltető vízhez juthatnak a neveléssel foglalkozók.

A keresztyén nevelésről író legtöbb szakember egybehangzóan az antropológiai alapokban találja meg a keresztyén nevelés sajátosságát, legfőbb vonásait. Kiindulási pontként fogalmazzák meg, hogy az ember istenképűsége a gyermekekre is érvényes, így az *imago Dei* értelmezése során kiemelik az ember – s így minden gyermek – teremtettségét, Teremtővel való kapcsolatát, emberi méltóságát, az emberi élet törékenységét és mulandó voltát, uralkodásra való lehetőségét és uralom alá vettségét (SIMONFI 2018; NÉMETH 2020).

Némely szerző ennél tovább megy, s az istenképűségbe már az erkölcsi dimenziót is belevonja, így a nevelés kontextusában kiegészíti az istenképűségnek ezeket a tulajdonságait olyan gondolatokkal, hogy a gyermeknek meg kell tanulnia felelősen élni emberi méltóságával, ő „Isten eltorzult képe”, „létében bűnös”, és „hivatása, hogy Isten képét hordozza”. Már a szóhasználat is rámutat arra a veszélyre, amelyben a nevelés hierarchikus és normateremtő szituációjában különösen nehéz elválasztani a gyermekképünk személyes kivetüléseit, illetve a nevelési céljainkat attól, ami a bibliai gondolkodás szerint istenképűségünk része.

Az istenképűség lényege az, hogy az ember Istennel egészen különleges, személyes kapcsolatban lehet. S a bibliai történetek arra mutatnak rá, hogy ezt a személyes kapcsolatot a gyerekek egészen sajátos módon élik meg, amelyet már pár példa is jól érzékeltet számunkra. Dávid a harcmezőn olyan fiatal fiú, aki ugyan a király harci páncélja alatt összeroskad, mégis felnőtteket megszégyenítő istenkapcsolatról tesz bizonyosságot. A Naamán mellé érkező izraeli rabszolga kislánynak felnőtteket is zavarba ejtő érett hite van. Rodé, a félelemtől rettegő apostoloknak szolgáló fiatal lány a látás bizonyossága nélkül hisz abban, amit a felnőtt, tapasztalt apostolok még a saját szemüknek sem hisznek el. Miriám bátor kezdeményezőkézsége, a gyermek Sámuel őszinte válasza, Jóás és Jósiás gyermeki-rályok vallási megújulás iránti érzékenysége, Pál unokaöccsének merész helytállása, valamint a bibliai elbeszélésekben feltűnő számos névtelen gyermek alakja mind formálni szeretné a saját gyerekképünket és az istenkapcsolatunkat (KODÁCSY-SIMON 2020).

Anélkül, hogy idealizálnánk a bibliai történetekben szereplő gyerekeket, észre kell vennünk, hogy a Biblia nem a passzív, kiskorúsított gyerek képét kínálja fel nekünk, de nem is a gyermeki tisztaság és ártatlanság idealizált, romantikus mítoszát helyezi elénk. Nem a humanizmus felhőtlenül optimista gyermekfelfogását fedezhetjük fel a szentírási történetekben, de nem is a puritanizmus peszszimista gyermekképével találkozunk itt. A bibliai történetekben a gyermek nem a rousseau-i negatív nevelés alanya s nem is a kanti erkölcsi fejlesztés célja. S ami talán a legaktuálisabb jelenkori kihívás: a bibliai történetekben a gyermek nem eszköz, amely segít elérni saját céljainkat – akár legjobb szándékú nevelési vágyainkat.

A Bibliában szereplő gyerekek és fiatalok mindenekelőtt az Istenhez fűződő kapcsolatunkról tanítanak (KODÁCSY-SIMON 2020). Amikor gyerekek jelennek meg a bibliai elbeszélésekben, akkor a gyerekek soha nem annak ellenére jelenhetnek meg a szövegben, hogy gyerekek, hanem épp azért tudnak jelen lenni és véghez vinni egy feladatot, mert gyerekek. Gyerekként kicsik, és szabad kicsinek lenniük. Gyerekként valóságosak. Még Jézus is valóságosan gyermek, nemcsak a jászolban fekvő idealizált újszülött, hanem éhes csecsemő is, a világot felfedező izgő-mozgó gyerek, később a saját útját járó kamasz. A Bibliában szereplő gyerekek gyerekként nem a saját cselekedeteikben bíznak, hanem abban, aki képessé teszi őket a cselekvésre.

A számos további jellemző közül a legfontosabb, hogy a bibliai gyerekek arra mutatnak rá, hogy a gyerekeknek is saját hitük van, saját istenkapcsolatban élnek, ráadásul olyan istenkapcsolatban, amely még a felnőtteket is kihívások elé állítja. Hiszen úgy ráhagyatkozni senki nem tud Istenre, ahogyan a legkisebbek ráhagyatkoznak azokra, akik odaviszik őket Jézushoz (KODÁCSY-SIMON 2018). „... *ilyeneké az Isten országa*” – mutat rájuk Jézus. Ilyen ráhagyatkozóké. Ilyen bizalommal telieké. Ilyen belső istenkapcsolatban élőké.

Luther is felismerte ezt, s négyszáz évvel megelőzte a modern fejlődéstudomány megállapításait (KODÁCSY-SIMON 2017), amikor így csodálkozott rá a gyerekekre: a kisgyermek „nem kételkednek”, „nem tépelődnek Isten felől” (LUTHER 2014, 282. o.), hanem „néha igen találó gondolataik van-

nak Istenről” (uo. 232. o.), „ők a legegyszerűbben hisznek benne, minden vita és kétség nélkül, hogy Isten kegyelmes, és hogy az e világi élet után örök élet következik” (uo. 517–518. o.).

Amint Luther szavaiból is hallhatjuk, a bibliai gyermekek – nevezhetjük úgy – fordított vallási szocializációt végeznek rajtunk, s az istenkapcsolatnak olyan belső megéléseit mutatják be nekünk, amelyekre rácsodálkozhatunk. Ennek a fordított vallási szocializációnak a során mi, felnőttek a gyerekekkel együtt formálódhatunk, ez pedig központi eleme annak, amit keresztény nevelésnek nevezhetünk. Fel kell ismernünk, hogy a nevelés jelentős részben olyan esemény, amely történik velünk, nem csak olyan, amit mi teszünk. A bibliai forrásra építő nevelés az Isten szeretetére ráhagyatkozó, Krisztus jelenlétében létrejövő szabad formálódás megélése önmagunkban és támogatása, kísérése a ránk bízottakban azért, hogy – Pál apostol szavaival élve – Krisztus formálódjék ki bennünk (vö. Gal 4,19).

A forrás az élő víz

Még más mitizált képeket is meg lehetne fogalmazni a keresztény neveléshez kapcsolódóan. De ha csak a „keresztény nevelés” fogalma során most átgondolt mítoszokat (az eredmény- és teljesítésközpontú nevelésképet, az erkölcsi fókuszú célmeghatározást, a felnőttképből extrapolált vagy nevelési célokat tartalmazó gyermekképet) megpróbáljuk elengedni, már nagyon sokat tettünk a bibliai alapra épülő „keresztény nevelés” megvalósításáért.

Vannak olyan kifejezések, amelyek magától értetődőnek tűnnek. Amelyeket oly régóta és olyan széles körben használunk, hogy szinte axiómaként gondolunk rájuk. A „keresztény nevelés” kifejezés is ilyen. De ha a Biblia mint forrás tükrében megvizsgáljuk, élő vízhez juthatunk.

Returning to the Source

The Myths of „Christian Education” and its Biblical Horizon

- **The study undertakes a critical reinterpretation of the concept of “Christian education,” exploring its historically developed layers of meaning, which have since become mythologized. The author points out that the concept is of modern origin and is often narrowly associated with institutional, moral, or performance-oriented interpretations. In contrast, approaching the question from a biblical perspective, the author emphasizes that education in its biblical understanding is not centered on the transmission of norms or measurable results, but on a personal relationship with God and on God’s unconditional love. The study also criticizes the image of children derived from the projection of adult ideals, and, drawing on biblical narratives, highlights an image of children that, because of their personal relationship with God, can serve as an example even for adults. This reverse religious socialization is an essential element of Christian upbringing.**

Keywords: Christian education / morality / image of children / Bible / religious socialization

Felhasznált irodalom

- ATHANASZIOSZ 1991. Apológia Constantiuszhoz. In: Vanyó László (szerk.): *Szent Athanasziosz művei*. Szent István Társulat, Budapest. 393–424. o.
- BROWN, Colin (szerk.) 1986. *The New International Dictionary of New Testament Theology*. 1–4. köt. Paternoster Press, London.
- Brown, William P. 2008. To Discipline without Destruction. The Multifaceted Profile of the Child in Proverbs. In: Marcia J. Bunge (szerk.): *The Child in the Bible*. Eerdmans, Grand Rapids. 63–81. o.
- ELIAS, John L. 2002. A History of Christian Education. Protestant, Catholic, and Orthodox Perspectives. *Journal of Catholic Education*, 7. évf. 1. sz. 140–142. o.
- FISHER, D. 1809. *The Child's Christian Education. Spelling and Reading Made Easy*. F. and C. Rivington, London.
- GÁSPÁR László 1997. Nevelés. In: Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai lexikon*. 2. köt. Keraban Könyvkiadó, Budapest.
- GERSON, John Charlier 2019. *A Treatise on Bringing Children to Christ. A Medieval Classic*. Wipf and Stock Publishers, Eugene.
- HRABANUS MAURUS 1925. A hét szabad művészet. In: Weszely Ödön (szerk., ford.): *Nagy pedagógusok. Neveléstörténeti tanulmányok*. 2., jav. kiad. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) Rt., Budapest. 47–49. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2017. Milyeneké az Isten országa? A gyermekek teológiája Luthernél. In: Szabó Lajos (szerk.): *Teológia és reformáció*. Luther Kiadó, Budapest. 193–202. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2018. Gyermeki ráhagyatkozás. *Vigilia*, 83. évf. 12. sz. 912–914. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2020. „Veled a kőfalon is átugrom”. Határátlépő fiatalok a Bibliában. In: Orosz Gábor Viktor (szerk.): *Teológia és határok*. Luther Kiadó, Budapest. 124–140. o.
- LUTHER Márton 2014. *Asztali beszélgetések*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 8.)
- LUTHER Márton 2019. Prédikáció arról, hogy a gyermekeket iskoláztatni kell (1530). Ford. Gromon András. In: uő: *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 4.) 542–578. o.
- MÉSZÁROS György 2005. Keresztény pedagógia? *Mester és Tanítvány*, 2. évf. 5. sz. 44–52. o.
- NÉMETH Dávid 2020. A keresztyén nevelés antropológiai alapjai. In: Bodó Sára – Horsai Ede (szerk.): *Hiszek az Ige diadalmas erejében!* Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen. 391–422. o.
- NÜSSZAI SZENT GERGELY 2002. Az Isten szerinti célról és az igazi aszkézisről. In: Vanyó László (szerk.): *Nüsszai Szent Gergely művei*. Szent István Társulat, Budapest. 413–446. o.
- PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András 1997. *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- RÓMAI SZENT KELEMEN 2018. Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz. Ford. Ladocsi Gáspár. In: Perendy László (szerk.): *Apostoli atyák – Ókeresztény írók*. 1. köt. Szent István Társulat, Budapest. 105–153. o.
- SIMONFI Zsuzsanna 2018. A keresztyén nevelés szempontjai a református tananyagfejlesztés számára. *Magyar Református Nevelés*, 19. évf. 1. sz. 5–12. o.
- SZABÓNÉ KÁRMÁN Judit 2023. Katolikus nevelésideológiai kortörténet. Amint az megjelent hazánk első pedagógiai folyóiratának lapjain – Religio és Nevelés (1841–1848) (Első rész). *Sapientiana*, 16. évf. 2. sz. 35–56. o. <https://doi.org/10.52992/sap.2023.16.2.35>
- SZENT ÁGOSTON 1925. A megkeresztelendők oktatásáról. In: Weszely Ödön (szerk., ford.): *Nagy pedagógusok. Neveléstörténeti tanulmányok*. 2., jav. kiad. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) Rt., Budapest. 39–46. o.
- Szent Benedek Regulája*. Ford. Söveges Dávid. Bencés Kiadó, Budapest, 2022.
- TERTULLIANUS 1986. Intés a vértanúkhöz. In: Vanyó László (szerk.): *Tertullianus művei*. Szent István Társulat, Budapest. 325–331. o.
- VERES József 1896. Irodalom. *Evangelikus Egyház és Iskola*, 14. évf. 1. sz. 8–9. o.